

УДК 347.77

**НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН
У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

**NEW LEGISLATION OF UKRAINE OF RIGHTS OF INTELLECTUAL PROPERTY
ON NEW PLANT VARIETY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE**

Іськава О.В.,

*заступник завідувача відділу – завідувач сектору
договірної роботи відділу правового забезпечення
та розробки законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин
Українського інституту експертизи сортів рослин*

У статті аналізуються останні зміни у чинному законодавстві України про охорону прав на сорти рослин. Особливу увагу приділяється розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин. Зазначене завдання вирішується крізь призму розробки пропозицій щодо удосконалення правових та організаційних засад функціонування і розвитку сфери охорони прав на сорти рослин.

Ключові слова: сорт, сорт рослин, новий сорт рослин, інтелектуальна власність, правове регулювання, селекційна діяльність.

В статье анализируются последние изменения в действующем законодательстве Украины об охране прав на сорта растений. Особое внимание уделяется разработке научно обоснованных рекомендаций по усовершенствованию нормативно-правовой базы в сфере интеллектуальной собственности на сорта растений. Указанное задание решается сквозь призму разработки предложений относительно усовершенствования правовых и организационных принципов функционирования и развития сферы охраны прав на сорта растений.

Ключевые слова: сорт, сорт растений, новый сорт растений, интеллектуальная собственность, правовое регулирование, селекционная деятельность.

In the article the last updates are analysed in the current legislation of Ukraine of rights on plant variety. Most attention is spared to development of scientifically reasonable recommendations in relation to the improvement of normatively-legal base in the field of intellectual property on

the plant variety. The marked task decides through the prism of development of suggestions in relation to the improvement of legal and organizational principles of functioning and development of sphere of guard of rights on the plant variety.

Key words: variety, plant variety, new plant variety, intellectual property, legal regulation, breeding activities.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що захист прав об'єктів інтелектуальної власності є одним із пріоритетів інтеграції України у світовий ринок у системі Світової організації торгівлі (СОТ) і в Європейське Співтовариство (ЄС). Створення нових сортів рослин потребує великого вкладу знань, праці, матеріальних ресурсів, коштів і часу. Отримання певних виключних прав на новий сорт створює кращі можливості для селекціонерів, котрі його створили, та компенсує їх витрати на створення сорту. Сорт не має права на поширення на території України без державної реєстрації прав на нього. Крім цього, він повинен пройти державне сорто-випробування. За відсутності охорони прав селекціонера вказані цілі важко досягнути, оскільки ніщо не заважає третім особам займатися розмноженням насінневого або іншого посадкового матеріалу виведеного сорту і здійснювати комерційний збут без визнання праці селекціонера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток досліджень щодо правового регулювання права інтелектуальної власності на сорти рослин зробили такі вчені, як О.В. Кохановська, Н.С. Кузнецова, О.В. Дзера, С.І. Мельник, Н.Б. Линчак, Н.Б. Якубенко, С.О. Ткачик, Н.В. Лещук, О.В. Захарчук і багато інших.

Основна мета статті полягає в аналізі останніх змін у чинному законодавстві України про охорону прав на сорти рослин (у широкому значенні цього терміна). Окрема увага приділяється розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин, розробці пропозицій щодо удосконалення правових та організаційних засад функціонування і розвитку сфери охорони прав на сорти рослин.

Реалізація вказаної мети **потребує вирішення таких завдань:** дослідити новели законодавства України (у широкому розумінні цього терміна) щодо правого регулювання права інтелектуальної власності на сорти рослин; виявити об'єктивні умови і передумови для подальшого удосконалення національного законодавства у сфері права інтелектуальної власності на сорти рослин.

Вклад основного матеріалу. Стаючи членом Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) (далі – УПОВ), Україна заявила про свій намір охороняти права селекціонера на основі принципів міжнародного визнання і підтримки, а також дала можливість своїм селекціонерам отримувати правову охорону в інших державах-членах УПОВ і стимул іноземним селекціонерам вкладати кошти в селекцію рослин і виробництво насіння на своїй території.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» до компетенції Кабінету Міністрів України віднесені, зокрема, питання визначення порядку ведення Реєстру заявок, Реєстру патентів і Реєстру сортів рослин України [1].

У 2018 р. на виконання зазначеного положення Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» Кабінетом Міністрів України та Міністерством аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) були розроблені та прийняті такі нормативно-правові акти у сфері охорони прав на сорти рослин:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» від 26 вересня 2018 р. № 774 [2].

Вищезазначена постанова на нормативному рівні встановлює механізм ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – Реєстр сортів рослин). Відповідно до затвердженого Порядку ве-

дення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, Реєстр сортів рослин містить сукупність офіційних відомостей щодо державної реєстрації майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, які постійно зберігаються на електронному та паперовому носії. Мінагрополітики забезпечує ведення Реєстру сортів рослин і можливість інтеграції з іншими державними реєстрами з використанням системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, відповідає за збереження даних і захист від несанкціонованого доступу.

До Реєстру сортів рослин вносяться, зокрема, такі відомості про сорт:

- зазначення ботанічного таксона (українською та латинською мовами);
- назва сорту рослин (українською мовою та мовою за-явника);
- ім'я автора (авторів);
- номер і дата подання заявки на сорт рослин;
- ім'я (найменування), адреса місця проживання (місцезнаходження) власника (власників) майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту рослин (далі – власник);
- дата державної реєстрації сорту рослин;
- номер свідоцтва про державну реєстрацію сорту рослин, яке видається за формою згідно з додатком;
- ім'я (найменування), адреса місця проживання (місцезнаходження) підтримувача сорту рослин (далі – підтримувач);
- географічні та зонові рекомендації використання сорту рослин;
- опис сорту рослин;
- категорія сорту рослин;
- характеристики придатності сорту рослин для поширення на території України.

Цією ж Постановою затверджено зразок бланка Свідоцтва про державну реєстрацію сорту рослин.

Відомості, що містяться в Реєстрі сортів рослин, опубліковуються в періодичному офіційному виданні Мінагрополітики «Охорона прав на сорти рослин» і на офіційному веб-сайті Міністерства та є відкритими для загального ознайомлення.

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення реєстру патентів на сорти рослин» від 19 вересня 2018 р. № 755.

Вищезазначена Постанова розроблена на виконання ст. 6 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» з метою встановлення на нормативному рівні механізму ведення Реєстру патентів на сорти рослин (далі – Реєстр патентів).

Відповідно до затвердженого Порядку ведення реєстру патентів на сорти рослин до Реєстру патентів вносяться такі офіційні відомості:

- номер, дата реєстрації майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин і номер патенту;
- зазначення ботанічного таксона (українською та латинською мовами);
- назва сорту;
- номер і дата подання заявки;
- дата пріоритету;
- опис сорту;
- дата опублікування відомостей про державну реєстрацію майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин;
- ім'я автора (авторів);
- ім'я (назва) особи, яка є володільцем патенту сорту і зберігає сорт, і його (їх) представника (представників);

– відомості щодо чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин;

– відомості про надання ліцензій на використання сорту;

– відомості про передачу майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин.

Відомості до Реєстру патентів вносяться на підставі рішення Мінагрополітики про державну реєстрацію майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин і наявності оригіналу документа, що підтверджує сплату державного мита.

Цією ж Постановою затверджено зразок бланка Патенту на сорт рослин.

Відомості, що містяться в Реєстрі патентів, опубліковуються в періодичному офіційному виданні Мінагрополітики «Охорона прав на сорти рослин» і на офіційному веб-сайті Міністерства та є відкритими для загального ознайомлення.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення реєстру заявок на сорти рослин» від 19 вересня 2018 р. № 757.

Метою прийняття зазначеної Постанови є удосконалення процедури набуття прав на сорти рослин, посилення гарантій щодо відкритості, прозорості й системності реєстрації сортів рослин, із дотриманням принципів неупередженості та доступності у відносинах, які виникають між юридичними і фізичними особами та Мінагрополітики у разі подачі заявки на сорт рослин і внесення офіційних відомостей до реєстру заявок.

Відповідно до затвердженого Порядку ведення реєстру заявок на сорти рослин Реєстр заявок на сорти рослин (Реєстр заявок) – це сукупність офіційних відомостей про заявки на сорти рослин, подані з метою державної реєстрації прав на сорт рослин, які зберігаються в паперовому й електронному вигляді. Мінагрополітики забезпечує ведення Реєстру заявок, відповідає за збереження даних і захист від несанкціонованого доступу. До Реєстру заявок вносяться відомості лише щодо заявок, за якими встановлено дату подання заявки та які вважаються поданими.

До Реєстру заявок вносяться офіційні відомості про заявку на сорт рослин, зокрема:

– номер і дата подання заявки;

– дата пріоритету (якщо заявлено пріоритет);

– ім'я (найменування) заявника (заявників) і місце проживання (місцезнаходження);

– ім'я (найменування) представника й адреса для листування;

– зазначення ботанічного таксона (українською та латинською мовами);

– запропонована назва сорту (українською мовою та мовою заявника);

– вид прав;

– ім'я та місце проживання автора (авторів) сорту рослин;

– інформація, наведена в технічній анкеті сорту рослин.

Після внесення відомостей до Реєстру заявок Мінагрополітики у своєму офіційному виданні «Охорона прав на сорти рослин» і на офіційному веб-сайті кожні два місяці здійснює публікацію таких відомостей. Відомості, що містяться в Реєстрі заявок, відкриті для загального ознайомлення.

Вищезазначена Постанова створює ефективну систему охорони прав на сорти рослин, яка забезпечує продовольчу безпеку держави, дає можливість споживачу отримувати незалежну об'єктивну інформацію про заявки на сорти рослин, розташовану у систематизованому або упорядкованому вигляді та доступну для будь-якої особи за допомогою електронних або інших засобів, усуває корупційні ризики у процесі державної реєстрації сортів рослин. Зазначені заходи сприяють удосконаленню про-

цедури набуття прав на сорти рослин, посилюють гарантії щодо відкритості, прозорості й системності реєстрації сортів рослин, дотримання принципів неупередженості та доступності у відносинах, що виникають між юридичними і фізичними особами та Мінагрополітики у разі подачі заявки на сорт рослин, її науково-технічної експертизи.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку затребування зразків посадкового матеріалу батьківських компонентів» від 19 вересня 2018 р. № 756.

Вищезазначена Постанова розроблена на виконання ст. 20 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» і на нормативному рівні затвердила Порядок затребування зразків посадкового матеріалу батьківських компонентів об'єкта заявки, що усуває проблеми, які виникають із передачею, зберіганням, використанням батьківських компонентів об'єкта заявки, що є складовими частинами гібридних сортів.

Цією ж Постановою затверджено зразки бланка Акта приймання-передачі зразків посадкового матеріалу батьківських компонентів об'єкта заявки й Акта про утилізацію зразка посадкового матеріалу батьківського компонента об'єкта заявки.

Затвердження Кабінетом Міністрів України зазначених порядків відповідає вимогам Регламенту Ради ЄС № 2100/94 про відкритість реєстрів у сфері охорони прав на сорти рослин для громадської перевірки.

Крім цього, за участю науковців Українського інституту експертизи сортів рослин розроблений проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1183» (далі – проект постанови), метою якого є необхідність вирішення комплексних задач, спрямованих на забезпечення: продовольчої безпеки України, безпечного ринкового обігу насіння, правого регулювання законних інтересів володільця патенту та власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту у разі обмеження його виключного права, питання діяльності представників із питань інтелектуальної власності на сорти рослин, а також врегулює сплату зборів за дії, пов'язані з охороною прав на сорти рослин.

Відповідно до п. 2 зазначеного проекту постанови пропонується внести зміни у Положення про представників із питань інтелектуальної власності на сорти рослин, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1183: виключити окремі норми стосовно реєстрації таких представників, у т. ч. щодо ведення Реєстру представників із питань інтелектуальної власності на сорти рослин, оскільки у вищезгаданому Законі України «Про охорону прав на сорти рослин» Реєстр із такою назвою не згадується.

Як показала практика, сьогодні процедура реєстрації представників із питань інтелектуальної власності на сорти рослин надмірно бюрократизована і через правову неврегульованість призупинена взагалі.

З урахуванням раніше прийнятих змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», які набули чинності 30 червня 2016 р., у проекті постанови пропонується:

а) вилучити збір за реєстрацію та видачу свідоцтва представника з питань інтелектуальної власності на сорти рослин;

б) доопрацювати механізм захисту прав інтелектуальної власності щодо умов дотримання законних інтересів володільця патенту та власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту у разі обмеження його виключного права з урахуванням вищезгаданих змін до Закону, якими передбачено, що контроль за дотриманням цих умов здійснює лише володільць патенту, а власники господарств та особи, котрі надають їм послуги, зобов'язані надавати володільцю патенту на його запит відповідну інформацію щодо використання сорту.

Що стосується необхідності внесення змін до Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на сорти рослин, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1183 та додатку до нього, яким визначаються розміри таких зборів, слід враховувати:

– потребу перегляду переліку зборів, які не змінювалися з 2007 р.;

– збільшення росту цін на паливно-мастильні матеріали, засоби захисту рослин, мінеральні добрива, що за останні десять років зросли в шість-десять разів;

– європейську практику, зокрема Регламент комісії (ЄС) № 329/2000 від 11 лютого 2000 р., яким вносяться зміни до Регламенту (ЄС) № 1238/95, щодо імплементації правил застосування Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 в частині сплати зборів, що належить сплачувати Бюро Співтовариства з питань сортів рослин, де розмір певних зборів диференціюється за групами ботанічних таксонів (родами чи / або видами);

– детальні розрахунки вартості етапів експертизи заявки на сорт рослин, хронометраж і складені технологічні карти, підраховані нормативні витрати за етапами робіт;

– аналіз розмірів зборів за дії у сфері охорони прав на сорти рослин таких країн, як Білорусь, Росія, Польща, Нідерланди, Німеччина, а також Європейського Бюро з охорони прав на сорти рослин (CPVO).

Внесення змін до постанови необхідне, щоб запровадили в повному обсязі механізми, які запроваджуються прийнятим Законом, а саме:

– налагодження процедури атестації та реєстрації представників із питань інтелектуальної власності на сорти рослин, що сприятиме створенню ефективної системи

захисту прав заявників, володільців патенту та власників майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту;

– приведення у відповідність умов дотримання законних інтересів володільця патенту та власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту у разі обмеження його виключного права відповідно до згаданого Закону;

– надання права володільцю патенту самому здійснювати контроль за дотриманням своїх законних інтересів, що сприятиме створенню громадських об'єднань, які займатимуться збором відповідної інформації щодо використання сорту та контролюватимуть плату справедливої винагороди їх власнику;

– оптимізація витрат та упорядкування дій щодо зборів у сфері охорони прав на сорти рослин відповідно до вимог Закону, з урахуванням індексу інфляції за період 2007–2018 рр.;

– створення ефективного механізму об'єктивного наповнення державного бюджету у сфері охорони прав на сорти рослин.

Висновки. Вищезазначені нормативно-правові акти у сфері охорони прав на сорти рослин на законодавчому рівні створюють ефективну систему охорони прав на сорти рослин, яка має забезпечити продовольчу безпеку держави, дасть можливість споживачу отримувати незалежну об'єктивну інформацію про зареєстровані майнові права інтелектуальної власності на поширення сорту, усуне корупційні ризики у процесі державної реєстрації сортів рослин, забезпечить товаровиробників кращими досягненнями вітчизняної та іноземної селекції сортів рослин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2986 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 23. Ст. 163.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» від 26 вересня 2018 р. № 774 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2018. № 78. С. 75. Ст. 2597.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення реєстру патентів на сорти рослин» від 19 вересня 2018 р. № 755 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2018. № 76. С. 76. Ст. 2534.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення реєстру заявок на сорти рослин» від 19 вересня 2018 р. № 757 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2018. № 76. С. 82. Ст. 2536.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку затребування зразків посадкового матеріалу батьківських компонентів» від 19 вересня 2018 р. № 756 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2018. № 76. С. 76. Ст. 2535.
6. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Правил складання та подання заявки на сорт рослин» прийнятий від 28 лютого 2018 р. № 110, зареєстрований у Міністерстві юстиції України від 05 липня 2018 р. за № 781/32233.